

CUMHURİYET SENATOSUNDA KADIN SENATÖRLER VE SENATO FAALİYETLERİ¹

WOMEN SENATORS AND SENATE ACTIVITIES IN THE REPUBLIC SENATE

Ali ÇAKIRBAŞ²

ÖZET

Kadınlar dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Dünya siyasetinde kadınların temsil edilme oranı tarihin hiçbir döneminde aynı oranda olmamıştır. Bu durum güncel siyasetin en önemli sorunlarından biridir. Tarihi süreç içerisinde kadınların siyasette yer alma oranları toplumdan topluma farklılık gösterse de giderek artmaktadır. Kadınların son çeyrek asırda gerek ulusal parlamentolarda gerekse bürokrasi içerisinde istihdamı artmış olsa da oransal olarak düşük düzeylerde seyretmekte ve kendilerine yeterince yer bulamamaktadır. Osmanlı sonrası Türk siyasi hayatında çift meclisli sistem 1961-1980 yılları arasında uygulanmış ve Osmanlıdaki Ayan Meclisi benzeri Cumhuriyet Senatosu kurulmuştur. Senatonun görevi siyasi açıdan hükümetin çalışmalarını denetleyerek bir denge kurmak ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamak şeklinde belirlenmiştir. Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik Komitesi üyeleri, eski cumhurbaşkanları, Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyeler ve seçim ile gelen üyelerden oluşmuştur. 1961-1980 arası 498 senatör seçilmiş, bunlardan 4 tanesi hiç göreve başlamamıştır. Cumhuriyet Senatosundaki toplam 498 senatörün sadece % 2,01'i yani 10 tanesi kadın senatördür. Bunlardan 4 tanesi (Bahriye Üçok, Nimet Zerrin Tüzün, Nermin Abadan Unat, Adile Ayda) Cumhurbaşkanı tarafından seçilen kontenjan senatörüdür. Nazire Özel Şahingiray ve Hatice Mualla Akarca Adalet partisinden Fatma Hikmet İşmen Türkiye İşçi Partisi, Emine Mebrure Aksoley, Solmaz Behlül ve Aysel Baykal Cumhuriyet Halk Partisi'nden seçim yoluyla senatör olmuşlardır. Türk siyasi hayatının anlaşılmasına katkı sağlamayı

1 Araştırma Makalesi
Makale gönderim tarihi:20.10.2025
Makale kabul tarihi:23.03.2026

2 Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
E-posta: acakirbas@nevsehir.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2217-5392

amaçlayan çalışma, Cumhuriyet Senatosunda görev yapan kadın senatörlerin biyografileri ve senato çalışmalarına katkıları ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede kadın senatörlerin biyografileri ile görev yaptığı yıllarda Cumhuriyet Senatosunda verdikleri kanun teklifleri, önergeler ve yaptıkları konuşmalar ele alınacaktır. Çalışmada Cumhurbaşkanlığı Arşivler Dairesi Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Cumhuriyet Senatosu Zabıt Tutanakları, süreli yayınlar ve diğer tetkik eserlerden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Senatosu, kadın senatörler, Bahriye Üçok, Nermin Abadan Unat

ABSTRACT

Women constitute nearly half of the world's population. The representation rate of women in world politics has never been the same in any period of history. This situation is one of the most important problems of current politics. Although the rate of women's participation in politics has varied from society to society throughout history, it is gradually increasing. Although the employment of women in both national parliaments and bureaucracy has increased in the last quarter century, it is at low levels in proportion and cannot find enough space for themselves. In post-Ottoman Turkish political life, the bicameral system was implemented between 1961 and 1980, and the Senate of the Republic, similar to the Assembly of Notables in the Ottoman Empire, was established. The Senate's duty was determined as overseeing the government's work from a political perspective, establishing a balance, and contributing to the solution of social problems. The Senate of the Republic was composed of members of the National Unity Committee, former presidents, members elected by the President, and members elected through elections. 498 senators were elected between 1961 and 1980, 4 of whom never took office. Only 2.01%, or 10, of the total 498 senators in the Senate of the Republic were women. 4 of these (Bahriye Üçok, Nimet Zerrin Tüzün, Nermin Abadan Unat, Adile Ayda) were quota senators elected by the President. Nazire Özel Şahingiray and Hatice Mualla Akarca became senators through elections from the Justice Party, Fatma Hikmet İşmen from the Turkish Workers' Party, Emine Mevrure Aksoy, Solmaz Behlül and Aysel Baykal from the Republican People's Party. The study, which aims to contribute to the understanding of Turkish political life, is limited to the biographies of women senators serving in the Senate of the Republic and their contributions to the work of the Senate. In this context, the biographies of women senators and the bills, motions and speeches they gave in the Senate of the Republic during their years of service will be discussed. The study will utilize the Presidency of the Archives Department of the Republic Archive, the Archive of the Grand National Assembly of Turkey, the Minutes of the Senate of the Republic, periodicals and other research works.

Keywords: Senate of the Republic, women senators, Bahriye Üçok, Nermin Abadan Unat

GİRİŞ

Kadınlar dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Dünya siyasetinde kadınların temsil edilme oranı tarihin hiçbir döneminde aynı oranda olmamıştır. Bu durum güncel siyasetin en önemli sorunlarından biridir. Tarihi süreç içerisinde kadınların siyasette yer alma oranları toplumdan topluma farklılık gösterse de giderek artmaktadır. Kadınların son çeyrek asırda gerek ulusal parlamentolarda gerekse bürokrasi içerisinde istihdamı artmış olsa da oransal olarak düşük düzeylerde seyretmekte ve kendilerine yeterince yer bulamamaktadır.³

Seçme ve seçilme hakkı istisnalar olsa da genel olarak tüm dünyada erkek ve kadınlara farklı zamanlarda tanınmıştır. Oy verme ve seçilme hakkı öncelikle belli bir sosyal sınıftan ya da ırktan olan yani belirli bir statüye sahip olan erkeklere daha sonra da kadınlara verilmiştir. Türk tarihinde parlamenter sisteme geçiş Tanzimat ile başlayıp ilk genel seçimler 1876 yılında başlayıp 1877’de tamamlanarak Ayan ve Mebusan olmak üzere iki meclisten oluşan Meclisi Umumi açılmıştır. Bu çerçevede ilk çok partili seçimler de 1908 yılında gerçekleştirilmiştir. Seçim sistemine göre her 50.000 erkek seçmen için bir mebus öngörülmektedir. Kadınlar bu tarihlerde bırakın seçilmeyi seçmen olarak bile kabul edilmemiştir. Kadınların siyasi hayata dahil olma süreci ancak İkinci Meşrutiyet sonrası İttihat Terakki Fırkasının kadın kolları ile başlamıştır. İlk defa kadınlarında seçmen olabilmeleri üzerine tartışma, Dersim mebusu Lütfi Fikri Bey’in 14 Haziranda 1909 tarihinde verdiği teklif üzerine başlamıştır.⁴ Meşrutiyet döneminde bu tartışmalar olumlu bir netice vermemiş ve kadınların seçme ve seçilme haklarına dair bir gelişme olmamıştır.

Anadolu’da gerçekleştirilen bağımsızlık mücadelesi sonrası 23 Nisan 1920’de Ankara’da açılan yeni mecliste de seçmen ya da mebus olarak kadınları görmek mümkün olmamıştır. Ancak kadınların erkeklerle eşit sosyal, siyasi ve hukuksal haklara kavuşması Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden (TBMM) çıkarılan kanunlarla aşamalı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu süreç 3 Mart 1924Tevhid-i Tedrisat Kanunun kabulü ile başlamıştır. Ardından Medeni Kanun ile aile içinde kadının statüsü değişmiştir. Kadınların siyasi hakları elde etmesi ile ilgili çalışmalar 1930 Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıyla yeniden gündeme gelmiştir. TBMM’de 3 Nisan 1930’da yapılan görüşmelerden sonra kabul edilen Belediye Kanunu ile Türk kadını yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını kazanmıştır.⁵ Kadınların siyasi haklarını elde etmesi 26 Ekim 1933’de Köy kanununda yapılan düzenleme ile Köy Muhtarlığı ve İhtiyar Heyeti Azalığına kadınların da seçilmelerini sağlayan kanun kabul edilmiştir.⁶

3 *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara, 2009, s.1.

4 Şenay Atam, M. Şakir Uludağ, “II. Meşrutiyet Parlamentosunda Kadınlara Seçmen Olma Hakkının Tanınmasına Yönelik Yapılan Tartışmalar”, *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı.1, Hatay,2023, s.82.

5 TBMM Zabıt Ceridesi (ZC), 3.Dönem, 17. Cilt, 37. Birleşim, 20.03.1930, s. 3-10.

6 TBMM ZC, 4.Dönem, 17. Cilt, 76. Birleşim, 26.10.1933, s. 48-50.

Seçme seçilme konusunda son halka 5 Aralık 1934 Anayasa ve Seçim Kanunu'nda yapılan düzenleme ile kadınların milletvekili seçme ve seçilmesi önündeki engeller kaldırılmıştır.⁷ Böylece Türk siyasi tarihinde ilk defa 8 Şubat 1935 seçimleri ile 17 kadın milletvekili meclise girmiştir. 1936 ara seçimlerde 1 kadın milletvekili daha meclise girerek mecliste 383 erkek 18 kadın milletvekili mecliste temsil edilmiştir. Meclisteki kadın milletvekillerinin %4,8'lik temsil edilme oranı 1946-1950 arasında %1,9'a gerilemiştir. 1950-1977 arasında bu düşüş devam etmiş, 1977 yılında meclise sadece 4 kadın milletvekili girebilmiştir. Kadınların temsil oranı ancak 2015 genel seçimlerinde 22 kadın milletvekiliyle %17,8'e yükselebilmektedir.⁸

1950-1960 arası Demokrat Parti döneminde kadınların siyasal alanda temsili konusunda gözle görülür bir ilerleme söz konusu olmamıştır. 27 Mayıs 1960 askeri müdahale sonrasında ülke yönetimi bir süre Kurucu Meclis tarafından yürütülmüştür. Kurucu Meclis bir taraftan yeni anayasa hazırlıklarını yürütürken diğer taraftan TBMM'nin görevlerini de üstlenmiştir.⁹ 157 maddeden oluşan yeni anayasaya göre TBMM; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki meclisten oluşmaktadır. Millet Meclisi 4 yılda bir yapılacak seçimlerle 450 milletvekilinden oluşurken, Cumhuriyet Senatosu genel oyla seçilecek 150 senatör ve Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen 15 senatör ile birlikte 165 üyeden oluşmuştur. Senatörlerin nasıl belirleneceği, seçilme yeterliliği ve üyelik süresi gibi hususlar anayasanın 70, 71, 72 ve 73. maddelerine göre düzenlenmiştir.¹⁰

Türk demokrasi tarihi açısından bakıldığında 1876'dan beri yapılan her anayasa çalışması kendi dönemine özgü kazanımlar sağlamıştır. Bu çerçevede Cumhuriyet Senatosuna seçilen kadın siyasetçilerin yönetime katkıları da önem arz etmektedir. 1960-1980 yılları arasında Cumhuriyet Senatosunda görev yapan 10 kadın senatörden 4'ü Cumhurbaşkanı kontenjanından atanmış olup bunlar; Nimet Zerrin Tüzün, Bahriye Üçok, Adile Ayda ve Nermin Abadan Unat'dır. Genel seçimler yoluyla senatoya giren senatörler ise Özel Şahingiray, Hatice Mualla Akarca, Emine Mebrure Aksoley, Fatma Hikmet İşmen, Solmaz Belül ve Aysel Baykal'dır.

1. KADIN SENATÖRLERİN BİYOGRAFİLERİ VE SENATO FAALİYETLERİ

1.1. Nazire Özel (İnanlı) Şahingiray, (Adalet Partisi İstanbul Senatörü, Görev Süresi:15.10.1961- 07.06.1964)

Nazire Özel 13 Ekim 1913 yılında Ali Rıza Bey ile Hatice Hanım'ın kızı olarak İstanbul'da doğmuştur. Çocukluğunun ilk yıllarını İzmir, İstanbul ve Ankara'da

7 TBMM ZC, 4.Dönem, 25. Cilt, 12. Birleşim, 05.12.1934, s. 82-84.

8 Şirin Tekeli, "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri" , Türk Toplumunda Kadın, Der: N. Abadan Unat, (Türk Sosyal Bilimler Derneği 1979), 1982, s. 376-381.

9 Resmi Gazete, No:10682, 16 Aralık 1960,2766.

10 Bülent Tanör-Taner Beygo, *Türk Anayasaları*, Filiz Kitapevi, İstanbul 1964, s.27-28; Mehmet Pantül, *Türk Siyasal Yaşamında Cumhuriyet Senatosunun Yeri*, Ankara 1981, s. 163-164.

geçirmiştir. Temel eğitimine İstanbul Moda İlkokulunda başlamış, daha sonra Ankara İsmet Paşa İlkokulunda devam etmiştir. Ankara Kolejinde mezun olup, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sümeroloji bölümünden 1944 yılında mezun olmuştur.¹¹ 1945 yılında aynı bölümde ilmi yardımcı (Asistan) olarak göreve başlamıştır. Aynı yıl okutman kadrosuna alınmıştır. 1948 yılında kurulan Zafer Gazetesi'nde muhabir ve arşivci olarak çalışmaya başlamıştır.¹²

1950 yılında fakülteden ayrılarak Yüksek Murakabe Heyetinde istatistik servisinde görev almıştır. Aynı yıl Ağustos ayında Cumhurbaşkanlığı kitaplık kadrosuna memur olarak atanmıştır. 1950-1960 yılları arasında bu görevi yürütürken Cumhurbaşkanlığı Kitaplığı, Atatürk Arşivi ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar Kitaplığı ve Arşivi'nin kuruluş çalışmalarında yer almıştır. Bu süreçte Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ilmi çalışmalarına da iştirak etmiştir. 1956'da Yazı İşleri'nde, 1959'da Özel Kalem Müdürlüğü'nde kâtip olarak çalışmıştır. 01 Temmuz 1960'da görevinden istifa etmiştir.

Özel Şahingiray 15 Ekim 1961 senato seçimlerinde Adalet Partisi İstanbul 2. Çevre adayı olarak 88.686 oy alarak senatör seçilmiştir.¹³ Senatörlük görevini 07 Haziran 1964'de yapılan üçte bir yenileme seçiminde tamamlamıştır. Senato ayrıldıktan sonra politikaya uzak durmuş, 21 Nisan 1965'te Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı Enerji Dairesi'nde müşavir olarak görev almıştır. Bu görevinden emekliye ayrılan Nazire Özel Şahingiray 9 Ekim 1990'da Ankara'da hayata veda etmiştir. Cenazesi Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.¹⁴ Nazire Özel Hanım 31 Mayıs 1951 yılında İttihat Terakki Cemiyeti kurucularından gazeteci Cehdi Şahingiray ile evlenmiş olup bu evlilikten çocuğu yoktur.¹⁵ Ancak 1963 yılında 1958 doğumlu Uğur Güler isimli çocuğu evlat edinmişlerdir.¹⁶

11 Nazire Özel Şahingiray, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 97; Cemile Şahin, Türk Parlamentosunda Kadın Milletvekilleri (1935-2007), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., 2010, Erzurum, s. 139.

12 Semra Gökçimen ve diğerleri, *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM Yayınları, Ankara, 2009, s. 359; Ümmügülsüm Canıdeğer, M. Burhanettin Coşkun, "Cumhuriyet Senatosu Dönemi Kadın Siyasetçilerin Türk Kamu Bürokrasisindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme" *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 5, S. 8, 2018, s. 243-244.

13 Nazire Özel Şahingiray, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Sicil No, 97.

14 Cemile Şahin, Türk Parlamentosunda..., s.149.

15 Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 97. Gülizar Çakır Sümer, Türkiye'de Kadın Milletvekilleri (1935 -1991), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 1999, s. 111.

16 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri I*, Cilt: 1, (1961-1964), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.: 16, Ankara 1998, ss.284-285.

Doktora derecesine sahip olan Özel Şahingiray'ın yayınlamış eserleri şunlardır: ¹⁷

Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri I-V (5 Cilt), İş Bankası Yayınları, Ankara, 1999; Atatürk'ün Nöbet Defteri (1931-1938), Türk İnkılap Tarihi Yayınları, Ankara, 1955; Atatürk'ün Son Nöbet Defteri (01 Ekim 1938- 10 Kasım 1938) Alaca Yayınları, 2018; Sümerlilerin Dünya Görüşü ve Babil Edebiyatında Dünya Görüşü, (Kadriye Tansuğ ile birlikte) Ankara, 1949.

Özel Şahingiray Cumhuriyet Senatosunda Milli Eğitim ve Kitaplık Komisyonlarında görev yapmıştır. Senato görevi boyunca 2 sözlü soru önergesi, biri arkadaşlarıyla birlikte olmak üzere 2 kanun önerisinde bulunmuş ve Genel Kurulda çeşitli konularda 12 konuşma yapmıştır.

Kadınların siyaset yapması hakkında; siyasi partilerin kadın temsilcileri tercih etmede olumlu olmadıklarını, kadının maddi durumunun iyi olması ve en azından bir arabasının olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak olumsuzluklara rağmen kadın politikacıların rahat konuşmaları, uyumlu olmaları ve yapıcı davranmalarının olumlu yönleri olduğunu ifade etmiştir.¹⁸

1.2. Hatice Mualla Akarca (Adalet Partisi Muğla Senatörü, Görev Süresi: 15.10.1961-05.06.1966)

Hatice Mualla Akarca 1923¹⁹ yılında Bursa'da doğmuştur. Babası Mehmet Ali Bey annesi Fatma Becile Hanım'dır. Temel eğitimini İstanbul Avusturya Saint George Okulunda Liseyi ise Alman Lisesinde tamamlamıştır. 1942 yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünden Yüksek Ziraat Mühendisi olarak mezun olmuştur. Mezuniyet sonrası ilk memuriyet yeri olan Kocaeli İl Tarım Müdürlüğü'nde Tarım Öğretmeni olarak 30 Temmuz 1942'de göreve başlamıştır. 2 yıl burada çalıştıktan sonra bu görevinden ayrılarak Muğla Milâs'taki çiftliğe dönerek çiftçilik yapmıştır. 1947'de tekrar Kocaeli tarım Müdürlüğü'ndeki eski görevine atanarak 1951 yılına kadar burada çalışmıştır. 1951 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek Maryland Üniversitesi'nde Gıda Teknolojisi alanında Yüksek Lisans eğitimi almıştır. Yurda döndükten sonra eğitime devam ederek Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiştir. 23 Mart 1953'de Kocaeli Tarım Müdürlüğü'ndeki kadrosuna yeniden atanarak burada 1 yıl çalışıp 5 Nisan 1954'de Ankara Teknik Tarım Müdürlüğü'nde uzman kadrosuna atanmıştır. 3 yıl da

17 Canıdeğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 244-245.

18 Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1982, s.318-322.

19 Hatice Muallâ Akarca'nın doğum yeri ve tarihi konusunda çelişkili bilgiler bulunmaktadır. Senatör seçildiğinde kendi el yazısı ile doldurduğu Tercüme-i Hal kâğıdında doğum yeri ve tarihini Bursa 1334 olarak vermektedir. Ancak senatörlüğü sona erdiğinde CHP'den 3. Dönem (14. Dönem) Muğla milletvekili seçildiğinde TBMM'ye verdiği özgeçmişinde doğum yeri ve tarihini İzmir 1923 olarak belirtmiştir. 1970'de basılan TBMM Millet Meclisi Albümünde 1923; 2009 tarihli Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009 adlı çalışmada 1921; 2010 basımı TBMM Albümünde 1918 olarak verilmiştir. Çoker ise 1919 (1335) tarihini vermiştir.

bu kadroda çalışan Mualla Hanım 1957’de istifa ederek memleketi Milas’a çiftliğe dönmüştür.²⁰

Hatice Mualla Akarca 1957 yılından sonra bir yandan çiftçilikle uğraşırken aynı zamanda DP Muğla İl Teşkilatı’nda görev alarak siyasete girmiştir.²¹ 1961 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsünde uzman olarak görev almış ve 1961 seçimlerine kadar bu görevi sürdürmüştür. 15 Ekim 1961’de yapılan seçimlerde Adalet Partisi Muğla adayı olarak katılmıştır. Seçimlerde 72732²² oy alarak AP’nin Muğla Senato üyesi olarak Cumhuriyet Senatosuna katılmıştır. Akarcalı senatoda 1961’den 5 Haziran 1966 yılına kadar görev yapmış ve üçte bir yenileme seçimlerinde görevi sona ermiştir. Senatoda sanayi ve tarım komisyonlarında başkan olarak görev yapmıştır. Senato çalışmaları sürecinde 1 kanun teklifi, iki kez yazılı, beş kez de sözlü önerge ve çeşitli konularda 11 kez genel kurulda söz alıp konuşma yapmıştır. Genel kurulda yaptığı konuşmaların ikisi gündem dışı, biri genel görüşme önergeleri hakkında, 8’i kanun tasarıları ve teklifleri hakkındadır. Ayrıca Muğla hakkındaki konularla ilgili iki demeç vermiştir.²³

Hatice Mualla Akarca AP Muğla Senato üyesi iken AP içinde yaşanan tartışmalar sonrasında 1963 yılında partisinden ayrılarak 1 yıl bağımsız kalmış 17 Haziran 1964’de partisine geri dönmüştür. 1965 yılında yeniden AP’den istifa eden Akarca, bir açıklama yaparak CHP’ye katılacağını duyurmuştur.²⁴ 1963 yılında İsrail’e giden senato üyelerine başkanlık yapmıştır.²⁵ 1965’de Senato Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu’ndan istifa etmiş, Şubat 1966’da Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu Karma Parlamento Komisyonu üyesi seçilerek Brüksel’deki toplantılara katılmıştır.²⁶

Hatice Mualla Akarca üçte bir yenileme seçimlerinde senatodaki görevi sona ermesiyle çiftlikteki işlerine dönmüştür. Ancak 12 Ekim 1969 yılındaki genel seçimlerde TBMM’nin 3. Dönem (14. dönem) CHP’den Muğla milletvekili olarak seçilerek yeniden parlamentoya girmiştir. Mecliste Plan komisyonunda çalışmıştır. 1973 yılında meclisten ayrılan Akarca, 1975-1979 yılları arasında Sağlık Bakanlığı’nda uzman olarak çalışmıştır.²⁷ Bu görevinden sonra Mualla Hanım emekli olup zamanının

20 Hatice Mualla Akarca, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 135; Hatice Mualla Akarca, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 891; Şahin, Türk Parlamentosunda..., s. 149-150; Canideğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu s.245.

21 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi* C1, s. 398.

22 Hatice Mualla Akarca, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Sicil No, 135.

23 Canideğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 246.

24 Cumhuriyet Gazetesi, 22 Haziran 1965, s. 7; Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD), 21.Cilt, 79. Birleşim. 25.6.1964, s.71,73; 21.Cilt, 80. Birleşim, 30.6.1965, s. 134.

25 *Akis*, 25 Mayıs 1963, s. 31.

26 Eminoğlu Malkoç, “Cumhuriyet’in 100. Yılında Muğla’dan Bir Kadın Siyasetçiyi Hatırlamak: Mualla Akarca ve Cumhuriyet Senatosu’ndaki Faaliyetleri”, *Cumhuriyetimizin 100. Yılında Dünden Bugüne Muğla Ulusal Sempozyumu*, Muğla Belediyesi Yayınları 27, Muğla 2024, s. 450; Şahin, Türk Parlamentosunda..., s. 150.

27 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi* C1, s. 394; Canideğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 246;

büyük kısmını Muğla'daki Akarca çiftliğinde²⁸ ve İzmir'de çiftçiliklerde zeytincilikle uğraşmıştır.

Mualla Akarca bütün yoğunluğuna rağmen sivil toplum kuruluşları ile çalışmaktan geri kalmamıştır. Türk Kadınlar Birliği Başkanlığı ve Genel Sekreterliği, Türkiye Ev Ekonomisi Cemiyeti Kurucusu ve Genel Başkanlığı, Meslek Kadınları Başkanlığı ve Avrupa Federasyonunda bazı görevlerde bulunmuştur.²⁹ Yabancı dil olarak İngilizce ve Almanca bilen Mualla Akarca 1944 yılında Ömer Faruk Akarca ile evlenmiş ve bu evlilikten Mehmet Umur ile Ali Tarık adında iki oğlu bulunmaktadır. Mualla Hanım 8 Ağustos 2008'de vefat etmiştir.

1. 3. Emine Mebrure Aksoley, (CHP İstanbul Senatörü, Görev Süresi: 07.06.1964-14.10.1973)

10 Ağustos 1902'de Selanik'te doğmuştur. Babası İstihkam Binbaşısı Halit Güran Bey, annesi ise Fatma Hanım'dır.³⁰ 1912 Balkan savaşına kadar Selanik'e yaşayan Mebrure Hanım savaş çıkınca babasının görevi sebebiyle Anadolu'ya gelerek temel eğitimine İzmir'de başlamıştır. Lise eğitimini 1921'de İstanbul Çamlıca Kız Lisesi'nde tamamlamıştır. Babasının 1922'de Milli Mücadeleye katılması üzerine Ankara'ya gelmişlerdir. 1923 yılında Yarbay İhsan Aksoley ile evlenerek eşinin eğitimi sebebiyle Almanya, Fransa, İngiltere ve Macaristan'da bulunmuştur. 1928 yılında CHP'ye girerek siyasi hayatı başlamıştır. Uzun yıllar Ankara Halkevi'nde Köycülük ve Sosyal Yardım kollarında çalışmıştır. Avrupa'dan yurda döndükten sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine girerek buradan 1938'de mezun olmuştur.³¹

Avrupa'da bulunduğu dönemde oradaki sosyal hayatı incelemiş ve döndükten sonra da sosyal yardım çalışmalarına katılmıştır. 1939 Erzincan depreminde Erzincan Felaketzedelerine Yardım Komitesi'nde görev almıştır. 1940-41 yıllarında ise Yardım Sevenler Cemiyeti'nin Genel Sekreterliği görevini yürütmüştür. Aynı zamanda CHP Çankaya Ocak Başkanlığı ve Kavaklıdere Halk Dağıtma Birliği Başkan Vekilliği görevlerini de yürütmüştür.³² CHP içinde çeşitli görevlerde bulunan Aksoley, 8 Mart 1943 seçimlerinde CHP Ankara Milletvekili seçilerek meclise girmiştir. Milletvekilliği VIII. dönemde devam etmiş ve 5 Ağustos 1946 seçimlerinde de yine CHP'den Ankara milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği döneminde Maliye Dilekçe, Milli Savunma ve Çalışma Komisyonlarında yer almıştır.

Şahin, Türk Parlamentosunda..., s. 150.

28 Akarca Çiftliği, <https://tanitim.akarcaciftligi.com/tr/akarca-ciftligi-hakkinda>, Erişim Tarihi: 3 Mart 2025.

29 Canıdeğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 246; Şahin, Türk Parlamentosunda..., s. 151; Gökçimen vd, *Türk Parlamento...*, s. 39; Malkoç, Cumhuriyetin..., s. 450.

30 Emine Mebrure Aksoley, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 211.

31 Mustafa Cufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, Cilt 3, Ankara, 2012, s. 119.

32 Canıdeğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 247.

VIII. Dönem Ankara milletvekilliği sırasında trenlerde kırk kişilik adı verilen ve genellikle eşya, yük ve hatta hayvan taşınan üçüncü mevki yolcularının yazın sıcakta, kışın soğukta karşılaştıkları güçlükleri meclise taşıyarak bu sıkıntıların giderilmesi yönünde Ulaştırma Bakanlığı'nın ne gibi tedbirler alındığı ya da alınacağı yönünde açıklama yapması için bir önerge vermiştir.³³

Mebrure Aksoley milletvekilliği döneminde meclis dışında pek çok sosyal projelere katılmıştır. 1935 yılında fesh edilen Türk Kadınlar Birliği'nin 1949'da yeniden açılması için mücadele etmiş ve Genel Başkanlığını yürütmüştür.³⁴ Mevhibe İnönü'nün Onursal Başkan olduğu Kadınlar Birliği'ne CHP'li kadın milletvekili Latife Bekir Çeyrekbaşı ve Dr. Makbule Dıblan da üye olmuş ve çalışmalarına katkı sağlamışlardır. Aksoley aynı zamanda daha önce Yardım Sevenler Derneği'nin Genel Sekreterliğini yürüttüğü gibi çalışmalarına da katılmıştır. Derneğin Aydın Nazilli Şubesi'ni 1949 Ekim ayında ziyaret ederek incelemelerde bulunmuştur. Bu ziyareti sırasında “Dünya kadınlığı içinde üstün vasıflar ile müstesna bir yer tutan büyük Türk kadınlığının dünya kadınlık âlemindeki kadın hareketlerine uymak ve bu suretle her hususta mümtaz durumunu dünya kadınlığına tanıtmak kendisine verilen kanuni hakları korumak, sosyal siyasal sahada ve çevresinde daha faydalar sağlayabilmek için birlik ve beraberlik esaslarına doğru yürümek zamanı geldiğine” sözleriyle Türk kadınının sahip olduğu haklarının önemine vurgu yapmıştır.³⁵

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında Milli Birlik Komitesi tarafından Anayasa ve Seçim Kanununu düzenlemek üzere kurulan Kurucu Meclis ve Temsilciler Meclisine CHP üyesi olarak katılmıştır. 7 Haziran 1964'de yapılan senato üçte bir yenileme seçimlerinde CHP İstanbul senatörü olarak senatoya girmiştir. Senatoda Milli Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonlarında üye olarak görev yapmıştır. Senatörlüğü döneminde 7 sözlü, 25 yazılı soru önergesi, 3 kanun teklifi ve Genel Kurulda farklı konularda 65 konuşması bulunmaktadır. Aksoley'in 14 Ekim 1973'deki üçte bir yenileme seçimleriyle görev süresi sona ermiştir.³⁶

Mebrure Aksoley'in senatoda vermiş olduğu yazılı ve sözlü soru önergelerini ilgili bakanlıklardan veya sorumlulardan cevaplandırmalarını istemiştir. Bunlar; terfi edemeyen kadın memurların sorunlarına dair yazılı soru önergesi, istiklal madalyası sahiplerinin hakları hakkında sözlü soru önergesi, İstanbul'a hicret etmiş Batı Trakya Türkleri ile ilgili yazılı soru önergesi, Anadolu'ya turneye çıkan tiyatrocuların uğradığı mağduriyete dair sözlü soru önergesi, PTT çalışanlarının fiili hizmet zammına dair sözlü soru önergesi, kalorifer bacaları denetimi konusunda sözlü soru önergesi, Edirne'den Viyana'ya kadar Türk şehitliklerinin durumu hakkında sözlü ve yazılı soru

33 BCA, 30-1-0-0-42-252-19.

34 BCA, 30-18-1-2-120-54-10; *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1949.

35 Beral Alacı, “Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Siyasette Kadın Algısı Ve Cumhuriyet Halk Partili Kadın Milletvekillerinin Faaliyetleri (1939-1950)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/38, 2019, s.189-190; *Kadın Gazetesi*, 24 Ekim 1949.

36 Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 152.

önergesi, muhtaç ve kimsesiz erlerin ailelerine yapılacak belediye yardımları hakkında yazılı soru önergesi, muharip gazilerin kamu hastanelerinden ücretsiz yararlanmaları hakkında yazılı soru önergesi, 1971 üniversite olaylarına dair yazılı soru önergesi, İstanbul'un su ve kanalizasyon ihtiyacı hakkında yazılı soru önergesi, emekli, dul ve yetimlerin ödenekleriyle ilgili yazılı soru önergesi, bazı şehirlerde dağıtılan kömür vesikasının adil bir şekilde dağıtılmadığı hakkında yazılı soru önergesi, apartman görevlilerinin konut sorunu hakkında yazılı soru önergesi, köylü vatandaşların ücretsiz tedavileri hakkında yazılı soru önergesi, emlak vergisi kanunu hakkında yazılı soru önergesi, başkent ve diğer şehirlerde cadde ve sokak isimlerinin ünlü ve kahraman kişilerin isimlerinin verilmesi hakkında yazılı soru önergesi, emniyet mensuplarının mesai ücretlerine dair yazılı soru önergesi, kara ve deniz taşıtları hakkında yazılı soru önergesi, bankaların reklam harcamalarının köylerde değerlendirilmesi hakkında yazılı soru önergesi, yurt dışında çalışan işçilerin yurda geldiklerinde kısıtlı süreleri olduğu için devlet dairelerindeki iş ve işlemlerinin ivedi şekilde çözülmesi hakkında soru önergesidir. Bu önergelere ilgili kişiler ve bakanlıklar cevap vermiştir.³⁷

İstanbul Senatörü Aksoley'in kadın memurların 20 yıl hizmet sonunda emekli olabilmelerini sağlayan bir kanun teklifi hazırlamış ve bu teklif genel kurulda kabul edilerek yasalaşmıştır. Böylece kadınların 20 yıl hizmetleri sonunda emekli olmalarının önü açılmıştır.³⁸

CHP Ankara teşkilatının İsmet İnönü'den sonra ikinci üyesi olan Mebrure Aksoley, parlamento ve senato çalışmalarının yanında sosyal yardım işlerine zaman ayırmış, hatta Ulus Gazetesi'nde kadın hakları ve Atatürk ilkelerini savunan yazılar da yazmıştır. Yüksek Mühendis General İhsan Aksoley ile evlenmiştir. Almanca ve Fransızca bilen Aksoley'in hiç çocuğu yoktur. 1967 yılında Yugoslavya'ya giden parlamento heyetinde yer almıştır. Senato görev süresi bittikten sonra da sosyal yardım çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir. 2 Mart 1984'de vefat eden Aksoley'in mezarı Kuzguncuk Nakkaştepe Mezarlığındadır.³⁹

1. 4. Fatma Hikmet İşmen (Kocaeli Türkiye İşçi Partisi Senatörü, Kocaeli Bağımsız Üyesi, Görev Süresi: 5.6.1966-12.10.1975)

1918 yılında bugün Yunanistan'da bulunan Yanya'da Babası Hüseyin Hüsnü Bey ile Annesi Raziye hanımın kızı olarak doğmuştur. İlköğretimini tamamladıktan sonra 1933'de İstanbul İstiklal Lisesinden mezun olarak Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesine devam etmiştir. Almanca, İngilizce, Latince ve Fransızca bilen Fatma Hikmet Hanım bitki virüs hastalıkları uzmanıdır. 1937 yılında mezun olan Fatma

37 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Denetim Etkinlikleri Soru, Genel Görüşme, C., I*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.: 29., s. 118, 184, 192, 216, 220, 228, 240, 241, 242, 243, 255, 259, 260, 280, 281, 282, 284, 292, 303, 305, 318, 319, 321, 336.

38 Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I-III (1919-1970)*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1999, s.137-138.

39 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi C1*, s. 586.

Hikmet Hanım ilk görev yeri olan İzmir Zirai Mücadele İstasyonu'nda stajyer olarak çalışmaya başlamıştır.⁴⁰ İki yıllık stajyerlik süresi sonunda asistan atması yapılmıştır. 1940'da Ankara'da, 1945'de Adana'da, Zirai Mücadele Enstitülülerinde baş asistan olarak çalışmıştır. 1946'da Gümrük-Tekel Bakanlığı Enstitüler Müdürlüğünde mühendis, 1951'de İstanbul Paşabahçe İspirto Fabrikasında, 1953'de ise Adapazarı Zirai Mücadele Enstitüsünde görev yapmıştır. 1956'da Kanada Toronto Üniversitesi Ziraat Fakültesi Guelph Botany Bölümü'nde Bitki Virüs Laboratuvar Şefi olarak çalışırken aynı zamanda Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır. 1959 yılında yurda döndükten sonra İstanbul Göztepe Zirai Araştırma Enstitüsünde Laboratuvar Şefliğine getirilmiştir.⁴¹

Fatma Hikmet Hanım 1964 yılında Türkiye İşçi Partisi'ne arkadaşı Sinan Cemgil vasıtasıyla üye olur. Mesleki çalışmaları yanında parti çalışmalarına da zaman ayırmış, toplantılara ve halkla yapılan görüşmelere katılmıştır. Özellikle parti çalışmaları sırasından ziraat alanında uzman olduğu için çiftçilerle bir araya gelerek sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Senatör seçildikten sonra çiftçinin sorunlarını senatoya taşıyarak çözüm için mücadele etmiştir.⁴²

Cumhuriyet Senatosunda 1966'da yapılan üçte bir yenileme seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi (TİP) listelerinden bağımsız aday olarak seçimlere katılan Fatma Hikmet İşmen Kocaeli üyeliğine seçilmiştir.⁴³ Seçim sürecinde kendisi ve parti yöneticilerinin seçilemeyeceğini düşünmesine rağmen halkı bilgilendirmek amacıyla propaganda çalışmalarını yürütmüştür. Hatta seçilmeyeceğini düşünmesi onun oldukça rahat bir propaganda yürütmesini sağlamıştır. İşmen, seçim sonrası 14 Haziran 1966'da partiye üye olmuştur. Ancak Anayasa Mahkemesinin 20 Temmuz 1971'de TİP'i kapatınca senatörlük görevini bağımsız olarak devam ettirmiştir. Senatoda 9 yıl görev yapan Fatma Hikmet Hanım senatonun en aktif kadın senatörü olarak görev süresinde 31 yazılı soru önergesi vermiş ve genel kurulda farklı konularda 102 konuşma yapmıştır. Cumhuriyet Senatosu'nda Tarım, Bayındırlık, Ulaştırma, İmar-İskân ve Sosyal İşler komisyonlarında görev almıştır. 1967 yılında Yugoslavya Parlamento Başkanının daveti üzerine Yugoslavya'yı ziyaret eden Parlamento Heyetinde yer almıştır.⁴⁴

Fatma Hikmet Hanım senatonun en aktif senatörlerinden birisi olarak pek çok konuda konuşmalar yapmış ve demeçler vermiştir. Konuşmalarında her ne kadar uzmanlık alanı tarım olsa da, bunun dışında sosyal hayatın hemen her alanında birbirinden farklı konularda görüşlerini beyan etmiştir. Özellikle sosyalist fikirleri

40 Fatma Hikmet İşmen, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 254.

41 Canıdeğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 248.

42 Zeynep. Suda, "Bir Bilim Kadını ve TİP'li Senatör: Fatma Hikmet İşmen", Madde, Diyalektik ve Toplum, Cilt. 4, S.1, 2021.s. 36.

43 Fatma Hikmet İşmen, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Sicil No, 254.

44 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri*, Cilt: 2, (1966-1980), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 20, Ankara 1999, ss.77-78.

ve eleştirileri, önerilerini ve kurgularını senato kürsüsünden açıkça ifade etmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: 21 Haziran 1966'da gündem dışı konuşmasında Sünnilik - Alevilik hakkında beyanatlarda bulunarak toplumun geleceği açısından hükümeti uyarmak istemiştir. Konuşmasında; *“Sünni – alevî meselesi yoktur” demek hiçbir şeyi halletmez. Böyle bir davranış gerçeklerden kaçmak ve Türk toplumunun meselelerini bilim dışı görmektir. Ulusal bütünlük, var olan sosyal meseleleri görmemezlikten gelmek, örtbas etmekle sağlanamaz. Aksine ulusal bütünlük farklı din ve mezheplerde olan yurttaşların din ve vicdan özgürlüğünü Anayasanın 12 nci maddesinin getirdiği eşitliği sağlamak suretiyle gerçekleştirilebilir”* ifadelerini kullanmıştır.⁴⁵

Gündem dışı konuşmalarından birisi de fındık rekoltelerinin yüksekliği karşısında hükümetin destekleme fiyatları açıklaması ve fındık alımları hakkında gerekli tedbirlerin bir an önce alınmasına dairdir. 19 Temmuz 1966'da verdiği demecinde özellikle Karadeniz bölgesinin önemli bir geçim kaynağı olan fındığın bu yılki rekoltесinin yaklaşık 200 bin tonu bulacağına dikkat çekmiştir. Bu konuda hükümetin gerek destekleme fiyatlarının açıklanması ve gerekse fındık alımları konusunda gerekli düzenlemelerin bir an önce gerçekleştirilmesi gerektiğini hatırlatmıştır.⁴⁶

Özellikle kanun maddeleri üzerinde yapılan görüşmelerde tarım işçilerinin de iş kanununa dahil edilmesi gerektiğini savunmuş, bu çerçevede kanun teklifleri vermiş ise de oylamada reddedilmiştir. İşçi ve memur özlük hakları konusunda çok defa söz alarak maaş zammı, avans ve diğer maddi hakların sağlanması konusunda anayasanın ve sosyal devlet olmanın gerekleri doğrultusunda düzenlemeler yapılmasını teklif etmiş ise de teklifleri oylamalarda gündem dışı kalmıştır. Bakanlık bütçelerinin görüşüldüğü oturumlarda söz alıp bütçe harcamalarını sadece ekonomik boyutta değil uyguladıkları politikalar açısından da eleştirmiştir. Özel üniversitelerin açılması konusundaki teklifleri de eleştirerek devlet kaynaklarının ve yetişmiş insan gücünün buralara tahsis edilmesi yerine Anadolu'daki üniversitelerin kalkındırılması gerektiğini vurgulamıştır. Fatma Hikmet Hanım'ın her söz alış ve yaptığı eleştiriler parlamentoda çoğunluklar sözlü sataşmalara, yuhalanmalara ve susturma girişimlerine neden olmuştur. Bu sebeple pek çok defa konuşmasını yarıda kesmek zorunda kalmıştır.⁴⁷

Evliliğe karşı düşüncelere sahip olan Fatma Hikmet Hanım hiç evlenmemiştir. İngilizce, Almanca, Fransızca ve Latince bildiğini ifade eden Hikmet Hanım, senatodaki görevi sırasında yaptığı çalışmaları ve konuşmaları “Parlamentoda Dokuz Yıl: TİP senatörü olarak 1966-1975 dönemi parlamento çalışmaları” adlı kitapta yayınlamıştır. Bunun dışında uzmanlık alanıyla ilgili olarak Domateslerin Virüs Hastalıkları, Bitki Virüs Hastalıklarına Giriş, Yabancı Ot İlaçlaması Hakkında Pratik

45 TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, (CSTD) 5. Dönem, 36. Cilt, 79. Birleşim, s. 40-42.

46 TBMM CSTD, 5. Dönem, 36. Cilt, 89. Birleşim, s. 325-327.

47 Suda, Bir Bilim..., s. 38.

Bilgiler, Tütün Mozaik Virüsünün Yeni Bir Varyantı (Strain), Çeltik Tarlalarında Yetişen Yabancı Otlara Karşı İlaçlı Mücadele Usulü adlı kitapları bulunmaktadır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası yayınları arasında yer alan Tomurcuk ve Ziraat dergilerinde makaleler yayınlamıştır.⁴⁸

Hayatı boyunca sosyalist mücadelenin içinde yer alan Fatma Hikmet İşmen TİP dışında 1991’de Sosyalist Birlik Partisi, Birleşik Sosyalist Parti ve 1994’de Özgürlük ve Dayanışma Partisi kurucu üyesi ve Parti Meclis üyesi olarak görev almıştır. Tarih Vakfı’nın kurucu ortağı ve aynı zamanda mütevelli heyet üyesiydi. Tarih Vakfı onun onuruna 1992 yılında “Fatma Hikmet İşmen Marksizm Araştırmalarını Destekleme Ödülü” adlı bir araştırma yarışması gerçekleştirdi. Bu araştırma yarışmasında kuramsal bir konuyu ya da toplumsal bir sorunu marksist açıdan inceleyen özgün araştırmalar arasından seçici kurulun belirlediği bir veya en fazla üç araştırmaya 6 milyon ödülün paylaşılması kararlaştırılmıştır. 8 Mayıs 2006’da İstanbul’da vefat eden Fatma Hikmet İşmen, Zincirlikuyu mezarlığına defnedilmiştir.

1.5. Solmaz Belül (CHP İstanbul Senatörü, Görev Süresi: 14.10.1973-14.10.1979)

Hasan Cavit Bey ve Hatice Hanım’ın kızı olarak 1930 yılında Adapazarı’nda doğmuştur. İlk ve ortaöğretimini tamamladıktan sonra 1948 yılında İstanbul Beyoğlu Kız Lisesinden mezun olmuştur. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamlayarak 1955 yılında mezun olmuştur. Avukatlık stajını 1957 yılında tamamlayarak serbest avukat olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı yıl CHP’de siyasete giren Solmaz Hanım önce partinin gençlik kollarında görev yapmış, ardından Kadın Kolları Başkanlığı ve 1965-1969 yılları arasında da İstanbul İl Genel Meclis üyeliği görevlerini yürütmüştür.⁴⁹

Solmaz Belül 14 Ekim 1973’de üçte bir senato yenileme seçimlerinde CHP’den İstanbul adayı olarak senatoya girmiştir. Senato da Kamu iktisadi Teşebbüsleri (KİT) ve Sosyal İşler Komisyonlarında üye olarak görev yapmıştır. Senato görevi süresince İstanbul Fulya mahallesine yapılacak lise ve Kahramanmaraş’ta yarım kalan ortaokul binasının durumuyla ilgili Milli Eğitim Bakanlığına, Bursa’daki Renault otomobil fabrikasıyla ilgili Maliye Bakanlığına ve İstanbul Silahtarağa Elektrometal Fabrikasındaki grev hakkında toplam 4 yazılı soru önergesi vermiştir. Ayrıca farklı konularda görüşlerini beyan etmek üzere 9 kez genel kurulda söz alarak konuşma yapmıştır.⁵⁰

Senato görevi sırasında Endonezya Cumhuriyet Meclisi Başkanının daveti üzerine Endonezya’ya giden senato heyetinde yer alarak 19-28 Ocak 1978’de bu

48 Canideğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 249.

49 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi C2*, s. 321-322; Solmaz Belül, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 348.

50 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi C2*, s. 322.

ülkeyi ziyaret etmiştir. Görevi 14 Ekim 1979'da yapılan üçte bir yenileme seçimleriyle sona ermiş ve bir süre Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığında müşavir olarak görev yapmıştır. 5 Temmuz 1980'de kendi isteğiyle emekli olan Solmaz Hanım asıl mesleği serbest avukatlığa devam etmiştir.⁵¹

24 Şubat 1979'da Kontenjan Senatörü Nermin Abadan Unat, CHP İstanbul Senatörü Solmaz Belül ve 4 CHP milletvekili bir basın toplantısı düzenleyerek Türkiye'de 500.000 kadının yasadışı yollarla düşük yaptığını ve bu süreçte 25.000 kadının da hayatını kaybettiğini ifade ederek kürtajın serbest bırakılmasını istemişlerdir. Hatta Kontenjan Senatörü Nermin Abadan Unat bu konuda kanun teklifi hazırladıklarını açıklamıştır.⁵²

1980 ihtilali sonrası kapatılan 17 siyasi partiden birisi de CHP'dir. İhtilal sonrası partilerin yeniden kurulduğu dönemde CHP'nin boşluğu SODEP ve Halkçı Parti doldurmaya çalışmıştır. Ancak bir süre sonra Erdal İnönü bu iki partiyi tek çatı altında birleştirip SHP'yi kurmuş ve partilileri bir çatı altında birleştirmeye çalışmıştır. 11 yıl kapalı kalan CHP, kuruluş tarihi olan 9 Eylül'de kurultay kararı alınarak siyasi hayatına 9 Eylül 1992'de yeniden başlamıştır. Bu dönemde Solmaz Belül CHP'de aktif olarak görev almış İl Genel Meclis üyeliğine seçilmiştir.

CHP'ye göntülden bağlı olan Solmaz, seçimlerde alınan başarısızlık üzerine Genel Başkan Deniz Baykal'a "CHP'nin hiç de hak etmediği oranda oy almasının nedeni, siz ve sizin yönetiminizdir. Bunu anlayacak idraki göstererek ilk istifa eden genel başkan onuruna sahip olmanızı, mahalli seçimlerdeki kısmi başarı payını oralarda aday olan arkadaşlarımıza bırakmanızı, 42 yıllık bir CHP'li olarak sizden istiyorum" diye tepkisini göstermiştir.⁵³ Solmaz Belül CHP'de tabandan gelen ve partinin siyasi mücadelesinde canla başla çalışıp pek çok kademesinde görev yapmış bir isim olarak tanımlanmaktadır. Hiç evlenmemiş olan Solmaz Hanımın özgeçmişinde yabancı dil bilgisine dair bilgi bulunmamaktadır.

1. 6. Aysel Baykal (CHP İstanbul Senatörü, Görev Süresi: 14.10.1979-12.9.1980)

CHP İstanbul Senatörü Aysel Baysal 29 Eylül 1938'de babası Musa Kazım Bey ve Fatma Zehra Hanımın kızı olarak Ankara'da doğmuştur. Temel eğitimini Ankara'da liseyi İstanbul Kız Lisesi'nde tamamlayıp İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1963'de mezun oldu. Mezuniyet sonrası 1963-1964'de bir yıl kadar Ankara Sigorta şirketinde memur, 1965-1971 yılları arasında ise Ticaret Bakanlığı Sigorta kurulunda Raportör ve Uzman olarak çalışmıştır. Aysel Hanım sigortacılık konusunda kurslar alarak kendisini geliştirmiş ve girdiği sınavı kazanarak İsviçre'de sigortacılık alanında eğitim hakkı elde etmiştir. Zürihch Swiss Insurance Trainin Center'de eğitim aldıktan sonra İstanbul'a dönerek İstanbul Mobil Oil T.A.Ş.'de

51 Şahin, Türk Parlamentosunda..., s. 154.

52 Caporal, Kemalizmde..., s. 153.

53 Yalçın Bayer, "Olmadı Sayın Baykal", *Hürriyet Gazetesi*, 20 Nisan 1999.

çalışmaya başlamıştır. 1971 yılından itibaren İstanbul Barosuna bağlı serbest avukat olarak çalışmaya başlamıştır. 1973 seçimlerinden itibaren politikaya girerek CHP'den Beşiktaş İl Genel Meclis Üyesi seçilmiştir. 1975-1977 yılları arasında İl Genel Meclis Başkan Vekilliği, 1974-1976 Beşiktaş CHP İlçe Yönetim Kurulu Üyeliği, 1976-1979 kongrelerinde ise CHP İl Kadın Kolları Başkanı olarak destek vermiştir.⁵⁴

Aysel Baykal 14 Ekim 1979'da Senato üçte bir yenileme seçimlerinde İstanbul'dan CHP adayı olarak senato üyeliğine seçilmiştir.⁵⁵ (Birçok çalışmada 1979 senato seçimlerini sehven 23 Ekim olarak verilmiştir.) Senato tutanaklarına göre genel kurulda 2 kez konuşma yaptığı ve bunlar; adli tıp kurumları hakkındaki kanun tasarısı ile 1980 yılı Köy işleri ve Kooperatifler Bakanlığı bütçe görüşmeleri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Senatoda içişleri komisyonu ve yurtdışındaki işçilerin sorunlarını araştırma komisyonunda görev almıştır. 12 Eylül 1980 ihtilalinde Silahlı kuvvetlerin yönetime el koyması ve yasama meclislerini kapatması üzerine görevi sona ermiştir.⁵⁶

İhtilal sonrası siyasi partilerin yeniden faaliyete geçtiği dönemde Sosyal Demokrat Halkçı Parti'de siyasi çalışmalarına devam etmiştir. Tansu Çiller'in 50. Hükümet kabinesinde Kadın ve Aileden Sorumlu Bakan Zehra Önay Alpago'nun istifası üzerine parlamento dışından Aysel Baykal bakan olarak atanmıştır. Baykal 27 Mart-5 Ekim 1995 tarihleri arasında görev yapmıştır. Bakanlık döneminde çok sayıda yurt dışı konferans ve toplantılara Türkiye'yi temsilen katılmıştır. Bunlardan bazıları; 26-28 Haziran 1995 tarihlerinde Helsinki'de yapılacak Aile Politikaları, Babaların Rol ve Statüleri konulu 24. Avrupa Aileden Sorumlu Bakanlar Konferansı, 6 Temmuz 1995 Türk-Fransız Avrupa Klübü (Euro-Club Franco-Turc Derneği)'nin Paris'te düzenlenecek kuruluş toplantısı, 1-3 Ağustos 1995 İslamabad'da yapılacak 1.Uluslararası Müslüman Kadın Parlamenterler Konferansı, 2-15 Eylül 1995'te Pekin'de düzenlenecek Dördüncü Dünya Kadın Konferansına hazırlık amacıyla 21 Ağustos 1995 tarihinde Selanik'te yapılacak Balkan Ülkeleri heyet başkanları danışma toplantısı ve 26-28 Ağustos 1995 Bosna-Hersek'te Şiddet ve Katliama karşı Kadın ve Çocuklara Acil İnsani Yardım Projesi'dir.⁵⁷

Aysel Baykal'ın 5 Ekim 1995'de yeni kabinenin göreve başlamasıyla bakanlık görevi sona ermiştir. TBMM'ye verdiği özgeçmişinde yabancı dil olarak İngilizce bildiğini ifade eden Aysel Baykal, hiç evlenmemiştir. Emeklilik günlerini İstanbul'da geçirmiş ve 24 Ocak 2003'de vefat etmiştir.⁵⁸

54 Aysel Baykal, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 417; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi* C2, s.683.

55 Aysel Baykal, Seçim Tutanağı, TBMM Arşivi, Sicil No, 417

56 Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 156; Gökçimen ve diğerleri; *Türk Parlamento...*, s.104; Çoker, *Türk Parlamento Tarihi* C2., s. 684.

57 Cumhurbaşkanlığı Arşivler Dairesi Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (BCA) 30-18-1-2.810.700.1; BCA, 30-18-1-2.815.719.6; BCA, 30-18-1-2.818.731.1; BCA, 30-18-1-2.819.737.1; BCA, 30-18-1-2.819.739.5; BCA, 30-18-1-2.820.741.2.

58 Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 156; Gökçimen ve diğerleri; *Türk Parlamento...*, s.104; Canıdeğer-Coşkun, *Cumhuriyet Senatosu...*, s. 251.

1.7. Nimet Zerrin Tüzün (Cumhurbaşkanı Kontenjan Senatörü, Görev Süresi: 09.06.1964-10.10.1971)

Nimet Zerrin Tüzün 1917 yılında İstanbul’da doğmuştur. Babası inşaat mühendisi Hüseyin Hüsnü Bey, annesi Emine Hanımdır. Babasının işi dolayısıyla çocukluğu İzmir ve Bursa’da geçmiştir. İlkokul ve ortaokul eğitimini İzmir Notre Dame de Sion Fransız okulunda tamamlamıştır. Daha sonra Bursa Necatibey Kız Enstitüsüne devam etmiş ve 1938 yılında Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulundan mezun olmuştur. Aynı yıl öğretmenliğe İsmet Paşa Kız Enstitüsünde stajyer öğretmen olarak başlamıştır. 1939’da aynı okulun Moda Atölyesi Şefliğine atanmıştır.⁵⁹ Bundan sonra senatör seçilene kadar şu görevlerde bulunmuştur: 1942 yılında Ankara Kız Meslek Lisesi Moda öğretmenliği, 1959’da Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Müdürlüğü, 1962’de Talim ve Terbiye Dairesi Raportörlüğü ve 1964 yılında ise İsmet Paşa Kız Enstitüsü’ne atanmıştır.⁶⁰

Nimet Zerrin Tüzün 1964 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından senatörlüğe atanmıştır. Senatoda Milli Eğitim komisyonunda görev almış ve aynı zamanda başkanlık divanında kâtip üyelik yapmıştır. Zerrin Tüzün eğitimci olduğu için özellikle senatoda milli eğitim ve kadın hakları konularında aktif rol almıştır. TBMM zabıtlarına göre; 1964 yılından itibaren 7 yıllık senatörlük döneminde; kadın ve erkek meslek öğretmenleri hakkında ve iki kez de Cumhuriyet senatosu iç tüzüğünün çeşitli maddeleri hakkında olmak üzere 3 kanun teklifi, farklı konularda 41 kez genel kurulda söz alıp konuşma, 10 kez çeşitli konularda söylev ve demeç, çoğu milli eğitim hakkında olmak üzere 8 yazılı ve 2 kez de sözlü soru önergesi vermiştir.⁶¹

10 Ekim 1974’de görev süresinin dolması üzerine senatodan ayrılmış ve emeklilik döneminde de yine milli eğitim konusunda toplantı ve seminerlere katılarak vaktini geçirmiştir. 10 Eylül 2003 yılında vefat etmiştir. Özgeçmişinde Fransızca bildiğini beyan eden Tüzün, evli ve bir çocuk annesidir.⁶²

1.8. Adile Ayda (Cumhurbaşkanı Kontenjan Senatörü, Görev Süresi: 13.07.1976-03.07.1978)

Adile Ayda Prof. Dr. Sadri Maksudi Arsal ve Kamile Hanım’ın kızı olarak 1913’te Kazan’da doğmuştur. Babası Sadri Maksudi TBMM’de IV, V ve IX. Dönem milletvekilliği yapmıştır. İlk ve orta eğitiminden sonra liseyi İstanbul Notre Dame de Sion Fransız Lisesinde tamamlamıştır. Yükseköğretimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde tamamladı. 6 Aralık 1932’de mezun olduktan sonra dışişleri bakanlığının sınavını kazanan Adile Ayda ilk kadın

59 Nimet Zerrin Tüzün, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 232; Çoker, *Türk Parlamento Tarihi C1*, s. 688.

60 Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 142.

61 TBMM, “Nimet Zerrin Tüzün”, <https://www.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.09.2025.

62 Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 143.

diplomatımız olarak çalışmaya başlamıştır.⁶³ Ancak 1 yıl sonra tekrar üniversiteye dönerek Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 31 Ekim 1939'da Ankara Kız Lisesi'ne Fransızca öğretmeni olarak atanmıştır.⁶⁴

Adile Ayda Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde akademik çalışmalarını sürdürerek 1943 yılında doçent olmuştur. 1944 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine geçen Ayda, 1957 yılına kadar burada öğretim üyesi olarak çalışmıştır.⁶⁵ 1958 yılında tekrar Dışişleri Bakanlığına dönerek Dışişleri Bakanlığı görevlisi olarak New York'a gönderildi. Türkiye'ye döndüğünde, buradaki izlenim ve tecrübeleri sayesinde Türkiye Kadınlar Birliğini kurmuştur.⁶⁶ 1960'da Lahey Büyükelçiliği Müsteşarlığına atandı. Diploması tarihinde ilk defa elçilik kadrolarına bir kadın görevlinin atanması basında da yankı buldu. Böylece Adile Ayda ilk kadın hariciyecimiz olmuştur.⁶⁷ 1961'de Lahey Büyükelçiliği Müsteşarlığından Belgrad Büyükelçiliği Müsteşarlığı görevine tayin edilmiştir.⁶⁸ Dışişlerindeki görevinde hızla yükselerek 1963'de 4. Daire Başkan Yardımcılığı, 1966'da Kültür İşleri Genel Müdürü, 1967-1971 arasında Roma Büyükelçiliği Müsteşarlığı⁶⁹ ve 1973 yılında Daire Başkanlığı görevine getirilmiştir. Bu görevde de 3 yıl çalışarak orta elçilik ünvanıyla 1976'da emekli olmuştur.⁷⁰

Dışişlerindeki görevi sırasında çeşitli toplantılara katılarak uluslararası düzeyde Türkiye'yi temsil etmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Milletlerarası Kadınlar Konseyi'nin 14-26 Mayıs 1966'da Tahran'da yaptığı kongrede, Türkiye'yi temsil edecek heyete Kadınlar Dayanışma Birliği Genel Başkanı Adile Ayda başkanlık yapmıştır.⁷¹ Türkiye-İngiltere Daimi Karma Kültür Komisyonu'nun 28-30 Kasım 1966'da Londra'da yapılan toplantısına Dışişleri Bakanlığını temsilen Adile Ayda delege olarak katılmıştır.⁷² Milletlerarası Kişi Halleri Komisyonunun 7 Eylül 1970'de Roma'da yaptığı Genel Kurul toplantısına Türkiye'yi temsilen Roma Büyükelçiliğinde Maslahatgüzar Elçi Müsteşar Adile Ayda'nın katılması ve imzaya açılacak olan "Evlenme ile Nesep Tashihi Sözleşmesi"ni imzalaması hususunda Elçi Müsteşar Adile Ayda'nın yetkili kılınması kararlaştırılmıştır.⁷³

63 Adile Ayda, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 411.

64 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C2, s.820; Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 144.

65 "Doçent Adile Ayda İstifa Etti", *Cumhuriyet*, 03.10.1957.

66 Pelin Yoğun, *Diploması Tarihi Işığında İlk Türk Kadın Diplomat: Adile Ayda*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2019, Van, s. 14.

67 "İlk Kadın Diplomatımız", *Cumhuriyet*, 26.01.1960;

68 BCA, 30-11-1-0-285-12-20.

69 *Cumhuriyet*, 4.12.1967.

70 Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 144; Gökçimen ve diğerleri; *Türk Parlamento...*, s.84; Canıdeğer-Coşkun, *Cumhuriyet Senatosu...*, s. 254.

71 BCA, 30-18-1-2-196-35-15.

72 BCA, 30-18-1-2-200-79-9.

73 BCA, 30-18-1-2-257-68-16.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk istifa eden Naim Talu'nun yerine 13 Temmuz 1976'da Adile Ayda'yı Cumhuriyet Senatosuna kontenjan senatörü olarak atamıştır.⁷⁴ Senatoda Dışişleri Komisyonunda üye olarak görev almıştır. Genel Kurulda 2 yıl süren görev süresi içinde sadece 4 konuşması bulunmaktadır. Bu konuşmalar; Sıhhiye meydanına dikilecek Hitit Güneş kursu heykeli kaldırılması, Ankara'nın hava kirliliğine çözüm aranması, hükümetin dış politikasına dair görüş ve eleştirileri ve Başbakan Bülent Ecevit'in dış gezi ve verdiği demeçleri şiddetle eleştirmesi hakkındadır. Adile Ayda'nın özellikle Başbakan Ecevit'in demeçleri hakkındaki eleştirisi büyük tepki görmüş ve konuşması sık sık milletvekilleri tarafından kesilmiştir. Ayda'nın konuşmasında "Sayın Başbakan, gezisi sırasında boyuna konuştu; sabah konuştu, öğlen konuştu, akşam konuştu. Konuşmalarında lüzumlu şeyler de söyledi, lüzumsuz şeyler de. İsabetli demeçler de verdi, isabetsiz olanları da. Bu arada bazen, bir gün evvel beyaz dediğine siyah dedi. "Yapmayacağım" dediğini yaptı, "Yapacağım" dediğini yapmadı. Mesela daha önce, "Ambargo konusunda Amerika'ya yalvarmayacağız." demişti; ama yalvardı" sözleri özellikle CHP milletvekilleri tarafından büyük tepki görmüş ve sözlerini geri alması istenmiştir.⁷⁵

3 Temmuz 1978'de görev süresinin dolması üzerine senatodan ayrılmıştır. Adile Hanım yaşantısına Ankara'da devam etmiştir. Adile Ayda hariciye dışında edebiyat ile de çok yakından ilgilenmiş 1946-1959 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde ve 1975-1980 arasında Hisar dergisinde edebi eleştiri yazıları yazmıştır. Ayrıca Etrüksler ve Türk kelimesi hakkında Belleten dergisinde 1975-1976 ve 1982 yıllarında akademik çalışmalar yayınlamıştır.⁷⁶

TBMM'ye verdiği özgeçmişinde Almanca, İngilizce, Fransızca ve İtalyanca bildiğini belirten Adile Hanım evli ve 2 çocuk annesi olup 5 Ekim 1992'de vefat etmiş cenazesi İstanbul'da Zincirlikuyu mezarlığına defnedilmiştir.

1.9. Bahriye Üçok (Cumhurbaşkanı Kontenjan Senatörü, Görev Süresi: 15.10.1971-05.06.1977)

10 Mayıs 1919 Trabzon doğumlu olan Bahriye Üçok Mehmet Bey ve Nadire Hanımın kızıdır. İlköğretimini Ordu'da tamamlayıp liseyi İstanbul kandilli Kız Lisesinde tamamlamıştır. Daha sonra Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Ortaçağ Türk ve İslam Tarihi bölümünü ve Devlet Konservatuarı Opera bölümünü birlikte tamamlayarak 1942 yılında mezun olmuştur. Mezuniyet sonrası 3 yıl kadar Samsun Lisesinde Tarih, Müzik ve Fransızca dersleri vermiştir. 1945'de Prof. Ömer Çoşkun Üçok ile evlenerek görevini Ankara'ya aldırıştır. 8 yıl kadar Ankara'da ortaokul ve liselerde tarih ve coğrafya derslerine girmiştir. 1953 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine asistan olarak başlamıştır. 1957 yılında doktorasını tamamladı. 1961 yılında uzmanlık eğitimi için bir yıllığına üniversitesi tarafından Fransa'ya

74 Adile Ayda, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No.,411.

75 TBMM, "Adile Ayda", <https://www5.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 18.09.2025.

76 Yoğun, Diplomasi Tarihi..., s.18.

gönderildi. 1964’de doçentliğini alarak ilahiyat alanında Türkiye’nin ilk kadın öğretim üyesi olmuştur. Bahriye Üçok TBMM’ye verdiği özgeçmişinde evli ve bir kızı olduğunu, Fransızca, orta seviye Farsça ve az Arapça bildiğini belirtmiştir.⁷⁷

1971 yılında 5. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Cumhuriyet senatosuna üye olarak atanmıştır. Senatoda 1971’de yapılan Başkanlık Divanı seçimlerinde Başkanlık Divan Kâtip Üyeliğine seçilerek bu görevini 1976’ya kadar sürdürmüştür.⁷⁸

Bahriye Üçok senatoda farklı konularda 23 kez söz alarak eleştiri, görüş ve önerilerini beyan etmiştir. Ayrıca farklı konularda 6 kez yazılı soru önergesi vererek ilgili bakanların bunları cevaplamalarını istemiştir. Bu önergeler; Atatürk ve Devrimleri aleyhinde yapılan zararlı yayınlar hakkında ne düşünüldüğü, Anayasanın devrimlerle ilgili maddelerinin kenara itilmesi hakkında ne gibi tedbirlerin alındığı, Millî Eğitim Bakanlığı yayınevlerinde satışı yapılan bazı kitaplara dair ve İmam Hatip Okullarına dair olup ilgili bakanlıklar Üçok’un soru önergelerini cevaplamışlardır.⁷⁹

Bahriye Üçok Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün 18-24 Kasım 1975’de Pakistan’a yaptığı resmi ziyarette refakatçi senatör olarak heyette yer almıştır.⁸⁰ Bu durum onun hem akademik hem de siyasetçi kimliğinin uluslararası alanda tanınırlığını artırmıştır. Bahriye Üçok’un 14 Ekim 1977’de görev süresi sona ermiş ve siyasete CHP’ye katılarak devam etmiştir.

12 Eylül 1980 sonrasında 1982 Anayasasının kabulüyle birlikte Bahriye Üçok Halkçı Partinin kurucu üyelerinden birisi olarak Ordu’da partinin teşkilatlanmasını sağlamış ve 6 Kasım 1983 milletvekili genel seçimlerinde XVII. Dönem Ordu milletvekili olarak tekrar TBMM’ye girmiştir. Milletvekilliği süresi sonunda meclisten ayrılmış ise de siyasete SHP çatısı altında devam etmiştir. Bu süreçte Atatürkçülük ve laiklik üzerine çok sayıda yazılar yazmış, konferanslar vermiş ve televizyon programlarına katılarak laik ve demokratik düzenin savunmuştur. Bir televizyon programında başörtüsü ve orucun zorunlu olmadığı şeklindeki açıklamaları ciddi tepkilere neden olmuştur. 1989’da Muammer Aksoy tarafından kurulan Atatürkçü Düşünce Derneği’nin kurucu üyelerinden birisi olan Üçok, emperyalizme karşı laik ve ulusal olmak tezini savunmuştur.⁸¹

Bahriye Üçok 6 Ekim 1990’da Ankara Çankaya’daki evine gönderilen bombalı bir paketin patlaması sonucu ağır yaralanmış ve nakledildiği hastanede hayatını kaybetmiştir. Cinayeti işleyenler daha sonra Cumhuriyet gazetesini arayarak

77 Bahriye Üçok, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No.: 1773.

78 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C2, s.781-782.

79 TBMM, “Bahriye Üçok” <https://www5.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2025.

80 Şahin, *Türk Parlamentosunda...*, s. 144; Milliyet, 18 Kasım 1975; Pakistan -Türkiye Kardeşliğini Tarihte Geçen Olaylar Aracılığıyla Kutlamak, Pakistan Büyük Elçiliği, 2018, Ankara, s. 61.

81 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C2, s.782; Canıdeğer-Coşkun, *Cumhuriyet Senatosu...*, s. 253.

bu suikastı Bahriye Üçok'un başörtüsü hakkındaki yaptığı açıklamalardan dolayı cezalandırmak amacıyla işlediklerini beyan etmişlerdir.⁸² Bombalı paketi getiren kurye 1994'de İzmir'de terör örgütü PKK'nın yan kuruluşu Devrimci Halk Partisi'ne yapılan baskında ele geçirilmiştir.⁸³

Cumhuriyet Türkiye'sinin yetiştirdiği aydınlardan birisi olan Bahriye Üçok'un çeşitli dergilerde yayınlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Yayınlanmış kitapları şunlardır: İslam'dan Dönenler ve Yalancı Peygamberler, İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967. İslam Devletinde Kadın Hükümdarlar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1965. Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000. Şeriat Sarmalında Türkiye, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2010. İslam Tarihi: Emeviler ve Abbasiler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983. Ayrıca Ali Mazaheri'nin "Ortaçağda Müslümanların Günlük Yaşayışları" adlı eserini tercüme etmiştir.⁸⁴

1.10. Nermin Abadan Unat (Cumhurbaşkanı Kontenjan Senatörü, Görev Süresi: 25.07.1978-12.09.1980)

Büyük bir hayat mücadelesi sonunda büyük başarılarla imza atmış Türk aydını Nermin Abadan Unat 1921 yılında Viyan'da doğmuş olup ana dili Almancadır.⁸⁵ Babası Mustafa Süleymanoviç daha önce Bosna Hersek'ten İzmir'e göç etmiş bir aileye mensuptur. Annesi ise güzel sanatlarla ve operaya ilgisi olan Macar asıllı Borones Mari Leshain'dır. Temel eğitimini annesinin isteği üzerine eve gelen mürebbiyesinden Okuma-Yazma, Fransızca ve Aritmetik dersleri almıştır. Daha sonra İstanbul'a geldiklerinde yatılı olan Dame de Sion okuluna gönderilmiştir.⁸⁶ Babasının ölümü üzerine annesi onu ablasının yanına Budapeşte'ye götürmüştür. Ancak annesi ve ablasının Avrupa'nın geleceğinden endişe duydukları için Nermin'i Türkiye'de okutmaya karar vermişlerdir.

1937'de İzmir'deki akrabalarının yanına giderek İzmir Kız Lisesi'nde son sınıfa kadar onların yanında kalmış, son sınıfta ise yatılı olarak okumuştur. İzmir Kız Lisesi'nden 1940 yılında mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine devam etmiştir. Bu süreçte geçimini sağlamak için çeşitli yabancı firmalarda sekreterlik ve tercümanlık yapmıştır. Ayrıca Türk basınında çıkan haberleri bir alman gazetesi için tercüme etmiştir. Nermin Hanım Hukuk Fakültesi'nden 1944 yılında mezun olmuştur.⁸⁷

82 *Cumhuriyet*, 7 Ekim 1990.

83 *Milliyet*, 17 Ocak 1994.

84 Canideğer-Coşkun, *Cumhuriyet Senatosu...*, s. 253-254.

85 BCA, 30-11-1-0-542-17-3.

86 Gülnaz Gezer, "Siyasal İletişimde Bir Dönüm Noktası: Prof. Dr. Nermin Abadan Unat", *Belgi Dergisi*, S.30, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2025, s.30; Eser Köker, "Nermin Abadan Unat Bibliyografyası", Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, s. 20.

87 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi C2*, s.839-840; Nermin Abadan Unat, *Kum Saatini İzlerken*, İletişim

İngilizce, Almanca, Fransızca dillerini iyi derecede bildiği için tek parti döneminin yayın organı Ulus Gazetesi'nin başyazarı Falih Rıfkı Atay tarafından Ankara'ya davet edilerek iyi bir ücret ile Ankara Ulus Gazetesi'nde çalışmaya başlamıştır. 1944-1946 yıllarında gazetecilik yapan Nermin Hanım, yabancı dili sayesinde yabancı basında çıkan II. Dünya Savaşıyla ilgili haberleri tercüme etmiştir. 1946 yılında Hukuk Fakültesinden hocası Yavuz Abadan ile evlenmiş ve Yavuz Abadan'ın Ulus'un başyazarı olması sebebiyle gazeteden ayrılarak serbest yazılar yazmaya başlamıştır. Bu süreçte avukatlık stajını 1949 yılında tamamlayarak kısa bir süre serbest avukatlık yapmıştır.⁸⁸

Uluslararası Kadınlar Birliği'nin 29 Ağustos -9 Ekim 1948'de Stockholm'de düzenledikleri Yakındoğu Kadınları Konferansına Türkiye'yi temsilen Adana milletvekili Makbule Dıblan ile avukat-gazeteci kadın Nermin Abadan gönderilmiştir. Dıblan ve Abadan İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nden emanet göturdükleri el işlemlerinden oluşan bir sergi düzenlemiş ve "Memleketimizdeki Kadınlık Alemi" üzerine konferans vermişlerdir. Bu etkinlikler İsveç'in önemli gazetelerinde haber yapılmıştır.⁸⁹ Nermin Abadan İsveç'teki izlenimlerini daha sonra "Stockholm Notları" adlı yazısında değerlendirmiştir.⁹⁰ İsveç dönüşü kadın çalışmalarına hız veren Abadan, kuruluşunda yer aldığı "Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği"nin ilk Türk başkanı olmuştur.⁹¹

Akademik kariyeri Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin ilk doktora programını 1948'de açmasıyla başlamıştır. 1953 yılında Fullbright bursuyla bir yıllığına Amerika'ya giderek Minnnesota Üniversitesi'nde lisansüstü öğrenim görmüştür. Türkiye'ye döndükten sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevlendirilmiştir. Doktorasını "Halk Efkârı Mefhumi ve Tesir Sahaları" adlı çalışmayla 1955'de tamamlamıştır. 1957 yılında Batı Almanya'daki çeşitli üniversitelerde akademik çalışmalar yürütmüştür. 1958 yılında "Bürokrasi" isimli doçentlik tezi tamamlayıp yayınlamış ve doçent olmuştur.⁹² Doçentlik sonrası iç ve dış göç konusunda çok sayıda çalışma yapmıştır. "Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları" adlı çalışmasını tamamlayarak profesörlük tezi olarak sunmuştur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi senatosu 30 Haziran 1966'da Anayasa Kürsüsü Profesörlüğüne Nermin Abadan'ın atamıştır.⁹³

Nermin Abadan Avrupa ve Amerika'daki çok sayıda üniversitede konuk profesör olarak dersler vermiş ve çok sayıda makale ve bildiriler yayınlamıştır.⁹⁴

Yayınları, İstanbul, 1998, s.76-118.

88 Abadan Unat, *Kum Saatini...*, s. 157-159.

89 BCA, 539- 220205-213148-26; BCA, 539- 220311-213275-2.

90 Nermin Abadan, "Stokholm Notları", *Ulus*, 6 Şubat 1949.

91 Nermin Abadan, "Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği", *Akis*, 3 Temmuz 1954.

92 Gezer, a.g.e., s. 36.

93 BCA, 30-11-1-0-319-25-16.

94 Nermin Abadan Unat hakkında detaylı bilgi için "Gülnoz Gezer, "Siyasal İletişimde Bir Dönüm Noktası: Prof. Dr. Nermin Abadan Unat", *Belgi Dergisi*, S.30, Pamukkale Üniversitesi Atatürk

1967-1970 arası Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği İkinci Başkanlığı, 1978-1982 yıllarında ise Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin Genel Başkanlığı'nı yapmıştır. 14-30 Temmuz 1980'de Kopenhag'da yapılan Birleşmiş Milletler Kadınlar On Yılı Dünya Konferansı'na Türkiye'yi temsilen Kopenhag Büyükelçisi Behiç Hazar başkanlığındaki heyette yer almıştır. Bu konferansta hukuk ve eğitim alanında yapılan Atatürk devrimlerinin toplumsal hayattaki önemini anlatmıştır.⁹⁵

1978 yılında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Cumhuriyet senato üyeliğine atanmıştır. Senatoda Milli Eğitim, Gençlik ve Spor, Kültür komisyonlarında görev almıştır. Meclis zabıtlarına göre Nermin Abadan Unat farklı konularda 13 kez söz alarak görüşlerini paylaşmıştır. Konuşma yaptığı konulardan bazıları şunlardır: Çeşitli bakanlıkların bütçe görüşmeleri, devlet tarafından işletilecek madenler hakkında, Kayseri'ye üniversite kurulması hakkında, endüstri ve kamuda çalışan kadınları durumu hakkında, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve görevleri hakkında yapılan görüşmelerde söz alarak görüş, öneri ve eleştirilerini beyan etmiştir.⁹⁶ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve görevleri ile ilgili olarak yaptığı konuşmasında tasarının bilimsel araştırmalar için çok faydalı olacağını ancak eksik yönlerinin olduğuna dikkat çekmiştir. Atatürk'ün özellikle Türk tarihinin tetkiki konusundaki hassasiyetine vurgu yaparak, tarih tartışmalarının arşivlerdeki belgeler ölçüsünde ne kadar önemliyse bu belgeleri yönetecek kişilerin de önemli olduğunu söylemiştir. Konuşmasında TBMM ve Dışişleri Bakanlığı Arşivlerinin yeterince kullanılmadığı ve tasnif edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁹⁷

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrası yasama meclislerinin kapatılmasıyla görevi sona ermiştir. Senatörlük sonrası 1 Temmuz 1979'da emekli olduğu fakülteye geri dönmek için Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesine başvurmuştur. Başvurusu 6 Kasım 1980'de toplanan komisyon tarafından uzunca bir süre incelenmiş ve bazı komisyon üyelerinin itirazına rağmen oy çokluğuyla fakülteye geri dönmesi yönünde karar verilmiştir. Böylece Nermin Abadan Unat yeniden 27 Nisan 1981'de Siyasal Davranış Kürsüsü Profesörlüğüne atanmıştır.⁹⁸

Fakülteye döndükten sonra Kamu Yönetimi bölümünde ve Basın-Yayın Yüksekokulu'nda Siyaset Sosyolojisi ve kamuoyu dersleri vermiştir. 19 Eylül 1988'de bu sefer yaş haddinden emekliye ayrılmıştır. Ancak ikinci kez emekli olduktan sonra da İstanbul Boğaziçi Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak haftada bir olmak üzere 22 yıl daha lisans ve lisansüstü dersler vermeye devam etmiştir. Bu süreçte ürettiği çok sayıda akademik yayınlarının yanında birçok akademisyenin yetişmesine de katkı sağlayarak haklı olarak "hocaların hocası" olarak anılmaktadır.⁹⁹

İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2025" çalışmasına bakılabilir.

95 BCA, 30-18-1-2-400-126-7; Gezer, Siyasal İletişimde..., s. 43.

96 TBMM, "Nermin Abadan Unat" <https://www5.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 24.09.2025.

97 Gezer, Siyasal İletişimde..., s. 44.

98 BCA, 30-11-1-0-542-17-3; Gezer, Siyasal İletişimde..., s. 44.

99 Canıdeğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 256; Şahin, Türk Parlamentosunda..., s. 146.

Nermin Abadan Unat özel hayatında ise 8 Mayıs 1956'da Yavuz Abadan ile evlenmiş olup 1967'de Yavuz Abadan'ın ölümü üzerine İlhan Unat ile ikinci evliliğini yapmıştır. İlk evliliğinden Mustafa Kemal isimli bir oğlu bulunmaktadır. İkinci eşi İlhan Unat 2009 yılında ölmüştür. 14 yaşında Atatürk Türkiye'sinde eğitim için gelen Nermin Abadan Unat arkasında çok sayıda makale, kitap, araştırma ve yetiştirdiği çok sayıda aydın ile Türkiye'nin ilk kadın gazeteci ve akademisyenlerinden birisi olmuştur. Ayrıca dünyaca tanınan ilk kadın siyaset bilimci olarak literatüre de geçmiştir.¹⁰⁰

Yaptığı çalışmalar ulusal ve uluslararası alanda destek görmüş takdir edilmiş ve çok sayıda ödüle layık görülmüştür. Bunlardan bazıları şunlardır: 1978'de Federal Almanya Cumhurbaşkanlığı tarafından Yüksek Liyakat Ödülü (Hohes Verdienst Kreuz). 1998'de Aydınlanmanın Kadınları Ödülü. 2000'de Fulbright Yaşam Boyu Akademik Hizmet Ödülü. 2004'te Kültür Üniversitesi Yürekli Kadın Ödülü. 2006'da Marmara Üniversitesi Yaşam Boyu Başarı Ödülü. 2010'da İstanbul Beşiktaş Kent Konseyi Onurlu Yaşam Ödülü. 2011'de ODTÜ Büyük Hizmet Ödülü. 2012'de Vehbi Koç Vakfı Eğitim Ödülü. 2014'te Bodrum Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Ödülü. 2015'te İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi Ödülü. 2016'da Mülkiyeliler Birliği Mülkiye Büyük Ödülü. 2017 yılında Sakıp Sabancı International Research Award Jury Prize.

Nermin Abadan Unat'ın yayınlanmış bazı kitapları şunlardır: Halk Efkârı ve Etki Alanı (1955), Bürokrasi (1959), Anayasa Hukuku ve Siyaset Bilimi Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili (1966), Batı Almanya'daki Türk İşçiler ve Sorunları (1964), Göç ve Gelişme (Ruşen Keleş ile birlikte, 1976), Batı Avrupa ve Türkiye'de Basın Yayın Öğretimi (1972), Turkish Workers in Europe (1976), Women in Turkish Society (1981), Women in the Developing World: Evidence from Turkey (1986), Türk Toplumunda Kadın (1982), Kum Saatini İzlerken (1996), Emancipation in Exile (Gretty Mirdal ile birlikte, 2015).¹⁰¹

SONUÇ

Türk demokrasi tarihinde 27 Mayıs 1960 askeri müdahalenin bir ürünü olarak ortaya çıkan Cumhuriyet senatosu bir başka askeri müdahale 12 Eylül 1980'e kadar uygulamada kalmıştır. Senatoda üç çeşit üye bulunmaktadır. Birincisi; yaşa bakılmaksızın Milli Birlik Komitesi (MBK) Başkanı ve üyeleri ile eski cumhurbaşkanlarından oluşan tabii üyeler. İkincisi; 1961 Anayasası'nın 72. maddesine göre cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Senatosuna çeşitli alanlarda seçkin hizmetleriyle tanınmış ve 40 yaşını bitirmiş Türkler arasından seçtiği kontenjan üyeler. Üçüncü grup ise yine anayasanın 72. Maddesine göre genel oyla seçilerek gelen senatörlerden oluşmaktadır. Çalışmamıza konu olan kadın senatörlerden 4 tanesi (Nimet Zerrin Tüzün, Bahriye Üçok, Adile Ayda ve Nermin Abadan Unat) Cumhurbaşkanı kontenjanından senatör olmuştur. Kalan 6'sı (Nazire Özel Şahingiray, Hatice

100 Gezer, Siyasal İletişimde..., s. 45.

101 Canıdeğer-Coşkun, Cumhuriyet Senatosu..., s. 257.

Mualla Akarca, Emine Mebrure Aksoley, Fatma Hikmet İşmen, Solmaz Belül ve Aysel Baykal) genel seçimler yoluyla senatör olmuştur. Kanun gereği bütün senatörler yükseköğretim mezunu ve alanında nitelikli mesleklere sahip kişilerdir.

Senatörlerin mesleki durumlarına bakıldığında senatörlerden dördü Hukuk Fakültesi, üçü Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, ikisi Ziraat Fakültesi ve biri de Kız Teknik Öğretmen Okulu mezunudur. Senatörlerin siyasi eğilimlerine bakıldığında Emine Mebrure Aksoley, Solmaz Belül, Bahriye Üçok ve Aysel Baykal CHP, Nazire Özel Şahingiray, Hatice Mualla Akarca AP, Fatma Hikmet İşmen İP /(Bağımsız) diğer Nimet Zerrin Tüzün, Adile Ayda ve Nermin Abadan Unat'ın herhangi bir siyasi partiye dahil olmadıkları anlaşılmaktadır.

Kadın Senatörlerin bazıları senato görevleri öncesinde ya da sonrasında yasama faaliyetlerinde bulundukları görülmektedir. Bahriye Üçok Halkçı Parti'den 17. Dönem Ordu milletvekili olarak TBMM'de görev yapmıştır. Emine Mebrure Aksoley 7. ve 8. Dönem CHP'den Ankara Milletvekili olarak mecliste yer almıştır. Hatice Mualla Akarca 14. Dönem CHP'den Muğla milletvekili seçilmiş ve bir süre sonra da Cumhuriyetçi Güven Partisine geçmiştir. Aysel Baykal ise I. Çiller Hükümetinde devlet bakanı olarak görev almıştır.

Adile Ayda ilk kadın hariciyecimiz olarak o tarihlerde Avrupa ülkelerinde kadınların geri planda olduğu göz önüne alındığında Cumhuriyet Türkiye'sinde kadınların elde ettiği kazanımları göstermesi açısından önemlidir. Fatma Hikmet İşmen'in Ziraat alanında ortaya koyduğu çalışmalar, Türk çiftçisinin karşılaştığı sorunları senato gündemine taşınması çözüm araması ve kadın senatörler arasında senato çalışmalarına en fazla katkı sağlayarak dikkat çekmektedir.

Bahriye Üçok İlahiyat alanında Türkiye'nin ilk kadın akademisyeni ve ilahiyatçısı olarak senato çalışmaları sırasında yaptığı konuşmalarda Atatürk devrimleri ve laik demokratik düzenin savunucusu olmuştur. Atatürkçü Düşünce Derneği'nin kurucularından birisi olarak emperyalizme karşı mücadele etmiştir. Yine Nermin Abadan Unat, dünyaca tanınan Türkiye'nin ilk kadın siyaset bilimci olarak literatüre geçmiş ve aynı zamanda Mülkiye'nin ilk kadın asistanı, ilk kadın doçenti ve ilk kadın gazetecilerden birisi olmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde senatoda görev yapan kadın senatörlerin Türk toplumunda rol model olarak alınmış ve daha pek çok kadının yetişmesinde ve önemli görevlere gelmesinde katkı sağladıkları anlaşılmaktadır. Kadın senatörlerin senato faaliyetlerine bakıldığında özellikle toplumsal olaylara ve eğitim konularına daha duyarlı oldukları gözlenmiştir.

Senatoda görev yapan kadın senatörler hakkında sınırlı da olsa genel olarak akademik çalışmalar mevcuttur. Ancak kadın senatörlerin her birisi için yüksek lisans ve doktora seviyesinde çalışmalar yapılabilir. Cumhuriyet Türkiye'sinin siyasi hayatında kadınların temsilde genelde arka planda yer almasına rağmen kadın senatörler, birçok Avrupa ülkesinden çok daha erken bir tarihte temsil imkanı bulmuşlardır. Bu durum Atatürk Türkiye'sinin en önemli kazanımlarından birisi olmuştur.

KAYNAKÇA

Akarca Çiftliği, <https://tanitim.akarcaciftligi.com/tr/akarca-ciftligi-hakkinda>, Erişim Tarihi: 3 Mart 2025.

Akarca, Hatice Mualla, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Sicil No, 135.

Akarca, Hatice Mualla, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 891.

Akarca, Hatice Mualla, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 135.

Akis, 25 Mayıs 1963, s. 31.

Aksoley, Emine Mebrure, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 211.

Alacı, Beral, “Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün Siyasette Kadın Algısı ve Cumhuriyet Halk Partili Kadın Milletvekillerinin Faaliyetleri (1939-1950)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/38, 2019, s.189-190.

Atam, Şenay, Uludağ M. Şakir, “II. Meşrutiyet Parlamentosunda Kadınlara Seçmen Olma Hakkının Tanınmasına Yönelik Yapılan Tartışmalar”, *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı.1, Hatay,2023, ss. 80-91.

Ayda, Adile, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No,:411.

Ayda, Adile, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No,:411.

Baykal, Aysel, Seçim Tutanağı, TBMM Arşivi, Sicil No, 417.

Baykal, Aysel, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 417.

Cumhurbaşkanlığı Arşivler Dairesi Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (BCA) BCA 30-18-1-2.810.700.1.

BCA, 30-1-0-0-42-252-19.

BCA, 30-11-1-0-285-12-20.

BCA, 30-11-1-0-319-25-16.

BCA, 30-11-1-0-542-17-3.

BCA, 30-11-1-0-542-17-3.

BCA, 30-18-1-2.815.719.6.

BCA, 30-18-1-2.818.731.1.

BCA, 30-18-1-2.819.737.1.

BCA, 30-18-1-2.819.739.5.

BCA, 30-18-1-2.820.741.2.

BCA, 30-18-1-2-120-54-10.

BCA, 30-18-1-2-196-35-15.

BCA, 30-18-1-2-200-79-9.

BCA, 30-18-1-2-257-68-16.

BCA, 30-18-1-2-400-126-7.

BCA, 539- 220205-213148-26.

BCA, 539- 220311-213275-2.

Belül, Solmaz, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 348.

Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I-III (1919-1970)*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1999.

Canıdeğer, Ümmügülsüm, Coşkun, M. Burhanettin, “Cumhuriyet Senatosu Dönemi Kadın Siyasetçilerin Türk Kamu Bürokrasisindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme” *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 5, S. 8, 2018, s. 243-244.

Cufalı, Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, Cilt 3, Ankara, 2012.

Cumhuriyet Gazetesi, 14 Nisan 1949.

Cumhuriyet Gazetesi, 26 Ocak 1960.

Cumhuriyet Gazetesi, 03 Ekim 1957.

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Haziran 1965.

Cumhuriyet Gazetesi, 4 Aralık 1967.

Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ekim 1990.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD), 21.Cilt, 79. Birleşim. 25.6.1964, s.71,73; 21.Cilt, 80. Birleşim, 30 Haziran 1965.

Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Denetim Etkinlikleri Soru, Genel Görüşme*, C., 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.: 29, s. 118, 184, 192, 216, 220, 228, 240, 241, 242,243,2 55, 259, 260, 280, 281, 282, 284, 292, 303, 305, 318, 319, 321, 336.

Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri I, Cilt: 1, (1961-1964)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları

No.: 16, Ankara 1998.

Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri*, Cilt: 2, (1966-1980), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.: 20, Ankara 1999.

Gezer, Gülnaz, “Siyasal İletişimde Bir Dönüm Noktası: Prof. Dr. Nermin Abadan Unat”, *Belgi Dergisi*, S.30, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2025, s. 27-50.

Gökçimen Semra, ve diğerleri, *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*, TBMM Yayınları, Ankara, 2009.

Hürriyet Gazetesi, 20 Nisan 1999.

İşmen, Fatma Hikmet, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Sicil No, 254.

İşmen, Fatma Hikmet, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 254.

Kadın Gazetesi, 24 Ekim 1949.

Köker, Eser, “Nermin Abadan Unat Bibliyografyası”, *Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

Malkoç, Eminalp, “Cumhuriyet’in 100. Yılında Muğla’dan Bir Kadın Siyasetçiyi Hatırlamak: Mualla Akarca ve Cumhuriyet Senatosu’ndaki Faaliyetleri”, *Cumhuriyetimizin 100. Yılında Düünden Bugüne Muğla Ulusal Sempozyumu*, Muğla Belediyesi Yayınları 27, Muğla 2024.

Milliyet, 17 Ocak 1994.

Milliyet, 18 Kasım 1975.

Pakistan -Türkiye Kardeşliğini Tarihte Geçen Olaylar Aracılığıyla Kutlamak, Pakistan Büyük Elçiliği, Ankara, 2018.

Pantül, Mehmet, *Türk Siyasal Yaşamında Cumhuriyet Senatosunun Yeri*, Ankara 1981.

Resmi Gazete, No:10682, 16 Aralık 1960.

Suda, Zeynep, “Bir Bilim Kadını ve TİP’li Senatör: Fatma Hikmet İşmen”, *Madde, Diyalektik ve Toplum*, Cilt. 4, S.1, 2021. ss. 34-39.

Sümer, Gülizar Çakır, *Türkiye’de Kadın Milletvekilleri (1935 -1991)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1999.

Şahingiray, Nazire Özel, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Sicil No, 97.

Şahingiray, Nazire Özel, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 97.

Tanör Bülent, Beygo, Taner, *Türk Anayasaları*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1964.

TBMM CSTD, 5. Dönem, 36. Cilt, 89. Birleşim, s. 325-327.

TBMM Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, (CSTD) 5. Dönem, 36. Cilt, 79. Birleşim, s. 40-42.

TBMM Zabıt Ceridesi (ZC), 3.Dönem, 17. Cilt, 37. Birleşim, 20.03.1930, s. 3-10.

TBMM ZC, 4.Dönem, 17. Cilt, 76. Birleşim, 26.10.1933, s. 48-50.

TBMM ZC, 4.Dönem, 25. Cilt, 12. Birleşim, 05.12.1934, s. 82-84.

TBMM, “Adile Ayda” <https://www5.tbmm.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 18.09.2025.

TBMM, “Bahriye Üçok” <https://www5.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2025.

TBMM, “Nermin Abadan Unat” <https://www5.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 24.09.2025.

TBMM, “Nimet Zerrin Tüzün” <https://www5.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.09.2025.

Tekeli, Şirin, “Türkiye’de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri”, *Türk Toplumunda Kadın*, Der: N. Abadan Unat, (Türk Sosyal Bilimler Derneği 1979), 1982, s. 376-381.

Tekeli, Şirin, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1982.

Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara, 2009.

Tüzün, Nimet Zerrin, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 232.

Unat, Nermin Abadan, “Stokholm Notları”, *Ulus*, 6 Şubat 1949.

Unat, Nermin Abadan, “Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği”, *Akis*, 3 Temmuz 1954.

Unat, Nermin Abadan, *Kum Saatini İzlerken*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Üçok, Bahriye, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, Sicil No, 1773.

Yoğun, Pelin, *Diplomasi Tarihi Işığında İlk Türk Kadın Diplomat: Adile Ayda*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2019.